

गण्डकी गाउँपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड:९

संख्या:५

मिति:२०८२।१०।२७

भाग-२

गण्डकी गाउँपालिका

सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाइ निर्माण तथा सेवा सञ्चालन कार्यविधि, २०८२

प्रमाणीकरण मिति:२०८२/१०/२५

प्रस्तावना : नेपालको संविधानको धारा ३५ (१) तथा जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५ को दफा ३(४) मा उल्लेखित आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने प्रत्येक नागरिकको हकलाई कार्यान्वयन गर्न को लागि स्वास्थ्य संस्थाबाट भौगोलिक विकटता तथा दूरीका हिसावले टाढाका बस्तीहरूमा सम्बन्धित वडासँग लागत सहभागितामा स्वास्थ्य संस्था स्थापना गरी आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न स्थानीय स्वास्थ्य स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, २०७५ को दफा ४० ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी गण्डकी गाउँ कार्यपालिकाले यो कार्यविधि बनाई लागू गरेको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : (१) यस कार्यविधिको नाम “सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई निर्माण तथा सञ्चालन कार्यविधि, २०८२ रहेको छ ।

(२) प्रारम्भ: यो कार्यविधि गण्डकी गाउँपालिकाको राजपत्रमा प्रकाशित भएको मितिबाट लागू भएको मानिनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा,

(क) “संविधान” भन्नाले नेपालको संविधान सम्झनु पर्दछ ।

(ख) “ऐन” भन्नाले स्थानीय स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, २०७५ सम्झनु पर्दछ ।

(ग) “मन्त्रालय” भन्नाले स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय सम्झनु पर्दछ ।

(घ) “स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले बस्तीस्तरमा स्थापना भएका वा हुने सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाईहरूलाई सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित भएका र स्थापना हुने अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरू (आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र/स्वास्थ्य चौकी/प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र आदि) समेतलाई बुझनुपर्नेछ ।

(ङ) “सञ्चालन खर्च” भन्नाले जनशक्ति व्यवस्थापन, औजार उपकरण, औषधि, मसलन्द खर्च समेतलाई सम्झनु पर्दछ ।

(च) “पालिका” भन्नाले गण्डकी गाउँपालिका सम्झनु पर्दछ ।

(छ) “वडा” भन्नाले गण्डकी गाउँपालिकाका कायम वडा सम्झनु पर्दछ ।

३. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह सम्बन्धी व्यवस्थाः (१) संविधान तथा ऐनद्वारा प्रदत्त आधारभूत स्वास्थ्य सेवा स्थानीय स्तरमा प्रवाह गरिनेछ ।
- (२) स्वास्थ्य संस्थाबाट भौगोलिक रुपमा बिकट र दुरीका हिसाबले टाढा भएका बस्तीहरूमा क्रमशः स्वास्थ्य संस्था स्थापना गरिदै लगिनेछ ।
- (३) उपदफा (२) मा उल्लेखित स्वास्थ्य संस्था निर्माणका लागि स्थानीय सरकारले स्वीकृत गरेको लागत अनुमान बमोजिमको बजेट पालिकाले व्यवस्था गर्नेछ ।
४. सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाईको निर्माण (१) दफा (३) बमोजिम प्राप्त बजेटबाट लागत सहभागिताको आधारमा सम्बन्धित वडाले स्वास्थ्य संस्थाबाट भौगोलिक रुपमा बिकट र दुरीका हिसाबले टाढा रहेका आफ्ना बस्तीहरूमा सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाईहरू निर्माण सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।
- (२) पालिकाले स्वास्थ्य संस्था नरहेका बस्तीहरूको छनौट जनसंख्या, मानव विकास सूचकांक, भूगोल, नक्सांकन र सडक संजालसँगको पहुँचलाई आधार मानी गर्नेछ ।
- (३) स्वास्थ्य संस्था निर्माण तथा थप गर्न प्रस्तावित स्थान छनौट गर्दा अनुसूचि १ बमोजिमको मापदण्ड बमोजिम सम्बन्धित वडाको सिफारिसमा गाउँ कार्यपालिका बैठकको निर्णयबाट तोक्नुपर्नेछ । स्वास्थ्य संस्थाको खारेजी अनुसूचि २ बमोजिमको मापदण्ड बमोजिम सम्बन्धित गाउँ कार्यपालिकाको बैठकको निर्णय बाट गर्न सक्नेछ ।
- (४) मन्त्रालयले स्वीकृत गरेको लागत अनुमान तथा नमूना भवन डिजाइनको परिधिभित्र रही सम्बन्धित पालिकाले स्वास्थ्य संस्था निर्माण गर्नु पर्नेछ । स्वास्थ्य संस्था रहेका बस्तीहरूमा सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाईहरू सम्बन्धी बजेट खर्च गर्न पाइने छैन ।
- (५) स्वास्थ्य संस्था निर्माण कार्य राष्ट्रिय भवन संहिता तथा सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ र सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ बमोजिम गर्नुपर्नेछ ।
- (६) स्वास्थ्य संस्था निर्माणका लागि सम्बन्धित वडाले पालिकासँगको समन्वयमा लागत अनुमान रकमको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।
- (७) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको लाभान्वित जनसंख्या र भौगोलिक वर्गिकरण अनुसार राष्ट्रिय भवन निर्माण संहिता बमोजिम स्वास्थ्य संस्था निर्माण गर्नुपर्नेछ ।
- (८) उपदफा (६) बमोजिमको कार्यका लागि पालिकासँगको समन्वयमा सम्बन्धित वडाले न्यूनतम् ९ आना (२८६ वर्ग मीटर) जग्गा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (९) उपदफा (८) बमोजिम स्वास्थ्य संस्था निर्माण गर्न जग्गा प्राप्त नभएमा वा कुनै स्थानमा विवाद आएमा वा प्राविधिक दृष्टिले उपयुक्त नदेखिएमा सम्बन्धित वडाभित्र वा पालिकाभित्र स्वास्थ्य संस्था नभएको अर्को स्थानलाई छनौट गरी निर्माण गर्नुपर्नेछ ।
- (१०) भवन निर्माण सम्बन्धी कार्यको प्राविधिक सहजीकरण पालिकाबाट हुनेछ ।
- (११) पालिकासँगको समन्वयमा सम्बन्धित वडाबाट भवनका लागि आवश्यक कम्पाउण्ड वाल, धारा, पानी, बिजुली लगायतका पूर्वाधारको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ । स्वास्थ्य संस्थाको भवन निर्माण

हुन नसकेमा सामुदायिक भवन वा भाडाको घर वा अन्य सार्वजनिक भवन बाट सेवा संचालन गर्न सक्नेछ ।

५. सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई सञ्चालन : (१) सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई निर्माणका लागि पालिकाले छनौट गरेका स्थानहरूमा यसै आर्थिक वर्षबाट सम्बन्धित वडाले पालिकासंगको समन्वयमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह हुने व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लेखित आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि स्थानीय सरकारले सञ्चालन खर्चको व्यवस्था गर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको सेवा प्रवाह गर्दा कम्तीमा खोप, परिवार नियोजन, गर्भवती एवम् शिशु जांच, नवजात शिशु सेवा, डट्स सेवा, पोषण, मानसिक स्वास्थ्य, नसर्ने रोगहरूको परामर्श तथा स्क्रिनिङ्ग, औषधी वितरण, स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, सामान्य उपचार लगायतका स्वास्थ्य सेवाको समुचित व्यवस्था पालिकाले गर्नु पर्नेछ ।

(४) आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न आवश्यक न्यूनतम जनशक्ति अ.हे.व १ जना वा अ.न.मी. १ जना चौथो तहमा कर्मचारी प्रचलित कानून बमोजिम करारमा लिई परिचालन गर्नेछ । सेवा क्षेत्रको भौगोलिक दुरी, बस्तीहरूको विकटता र सेवाग्राहीको चापको आधारमा पालिकाले सुरक्षित मातृत्व सेवाका लागि थप एक जना अ.न.मी. चौथो तहमा करारमा नियुक्ति गर्न सक्नेछ । तलव, सेवा सुविधा गाउँकार्यपालिकाको कार्यालयले तोके बमोजिम हुनेछ । स्वास्थ्य चौकी, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रमा सेवा प्रवाहमा कुनै असर नहुने गरी सो स्वास्थ्य संस्थाका जनशक्ति सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाईमा गाउँकार्यपालिकाको कार्यालयले काजमा खटाउन सक्नेछ ।

(५) उप दफा (४) बमोजिमको जनशक्ति व्यवस्थापन पालिकाले गर्नेछ ।

(६) सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाईको नियमित सञ्चालन, रेखदेख, समन्वय र सहयोगका लागि देहाय बमोजिमको एक सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

देहाय :-

१. सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई रहेको सम्बन्धित वडाको वडा अध्यक्ष	अध्यक्ष
२. सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई रहेको सम्बन्धित स्वास्थ्य चौकी प्रमुख	सदस्य
३. सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई रहेको सम्बन्धित टोलको सामुदायिक महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका १ जना	सदस्य
४. सेवाग्राहीबाट छानिएका कम्तीमा एक जना महिला सहित २ जना	सदस्य
५. स्थानीय विधालयको शिक्षकहरू मध्येबाट एक जना	सदस्य
६. सम्बन्धित सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई प्रमुख	सदस्य सचिव

(६) सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई भवन निर्माण कार्य सम्पन्न नभएसम्म सेवा प्रवाहका लागि आवश्यक पर्ने न्यूनतम पालिकासंगको समन्वयमा सम्बन्धित वडाले व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(७) दफा (६) बमोजिमको कार्यका लागि आवश्यक न्यूनतम आर्थिक व्यवस्थापन पालिकाले गर्नेछ ।

६. बचाउ र खारेजी : यस गाउँ पालिकाभित्र यस अगावै स्थापना भई सञ्चालित सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाईहरू र कार्यरत कर्मचारीहरू यसै कार्यविधि अन्तर्गत भए गरेको मानिने छ ।

अनुसूची - १

(दफा ४ को उपदफा ३ संग सम्बन्धित)

सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ स्थापना/थपका आधारहरू

क्र.स	मापदण्ड	विवरण	मापन गर्ने सूचक	कैफियत
१.	जनसंख्या	लक्षित क्षेत्रमा बसोबास गर्ने कुल जनसंख्या	५००-७००	
२.	घरधुरी संख्या	स्वास्थ्य सेवाबाट टाढा रहेका घरधुरी	कम्तिमा १०० घरधुरी	
३.	भौगोलिक अवस्था	पहाडी, विकट, नदी/जंगलले छुट्टिएको दूरी बस्ति	≥ ६० मिनेट पैदल ≥ ३० मिनेट सवारी साधन	
४.	नजिकको स्वास्थ्य संस्था	नजिकको HP/PHCC सम्म दूरी	≥ २.५ कि.मी. GPS/स्थलगत	≥ ६० मिनेट पैदल ≥ २० मिनेट सवारी साधन
५.	सामाजिक अवस्था	दलित, चेपाङ, आदिवासी, गरिब समुदाय, बालबालिका, सुत्केरी महिला संख्या बढी हुनु	उच्च असहायता / Vulnerable group	

अनुसूची — २
(दफा ४ को उपदफा ३ संग सम्बन्धित)
सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ खारेजी/मर्ज गर्ने आधारहरू

क्र.स	मापदण्ड	विवरण	मापन गर्ने सूचक	कैफियत
१.	जनसंख्या	लक्षित क्षेत्रमा बसोबास गर्ने जनसंख्या घटेको बसाइसराइ/रिक्त बस्ति/डुबान क्षेत्र	५०० भन्दा पनि कम जनसंख्या भएमा	
२.	घरधुरी संख्या	स्वास्थ्य सेवाको पहुँच बाट टाढा रहेका घरधुरी	१०० घरधुरी भन्दा कम	
३.	सेवा उपभोग	न्युन OPD बिरामी संख्या	दैनिक ४-६ जना भन्दा कम	
४.	दोहोरो सेवा	उही प्रकृतिको सेवा	overlapping	
५.	नजिकको स्वास्थ्य संस्था	नजिकको HP/PHCC सम्म दूरी पहाडी, विकट, नदी/जंगलले छुट्टिएको दूरी बस्ति	२.५ कि.मी. भन्दा कम	६० मिनेट पैदल र २० मिनेट सवारी साधनमा जान सकिने दूरी
६.	समुदायको असहमति	समुदायले नै आवश्यक नठानेमा	माइनुट	
७.	भौतिक संरचना	भवन कोठा नहुने/अस्थायी बसोबास	अस्थायी/भाडा	

आज्ञाले
तुलसी राम आचार्य
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत